

1956. OKTÓBER-NOVEMBER

RÁKOSPALOTA - PESTÚJHELY

ÍRTA: Mojzes Ildikó

Október 23. kedd

A XV. kerületi Rendőrkapitányságon rendes munkanap volt. A munkaidő befejezésekor – 17 órakor – mint rendesen, mindenki hazament, de 23 órakor teljes készültséget rendeltek el az épületben. A kerületben azonban egyelőre még semmiféle mozgólódás nem volt tapasztalható.

Október 24. szerda

Óry Sándor őrnagy, a kerületi rendőrkapitányság vezetője 2 rendőrt küldött Újpestre, ahol aznap fegyveres felkelők megtámadták a kerületi rendőrkapitányságot. A két kiküldött rendőr feladata volt, hogy híreket hozzon a szomszédos kerületből.

Október 26. péntek

Rákospalotán a Tanácsháza előtt gyülekezett a tömeg, ahol újpesti forradalmárokkal együtt Nemzeti Bizottságot alakítottak összesen 83 fővel az 1945 után működő volt pártok delegáltjaiból (Szociáldemokrata Párt: Dr. Borbély Endre, Független Kisgazda Párt: Dr. Várfalvi József, Polgári Demokrata Párt: Lannstóff György, a Magyar Dolgozók Pártja részéről több személy). Bilkei Gorzó Nándort elnökké, Major István MDP-titkárt, Kopácsi József tanácselnököt alelnökké választották. Az intézőbizottság tagjai között voltak: Juhász Lajosné VB. Titkár, Dr. Borbély Endre az SZDP részéről, Dr. Bártfalvi József az FKP részéről.

Megalakult a Nemzetőrség 207 fővel, Csepregi József parancsnokságával, helyettese Stefancsik Alajos volt. Járőrszolgálatot szerveztek, biztosították a közrendet.

A Rákospalotai Kötöttáru Gyárban ideiglenes munkástanács alakult Kálmán Béla elnökletével. Horváth igazgatót leváltották és helyette Dobrotka László főmérnököt nevezték ki.

Este 8 óra körül 120 főnyi tömeg vette körül a rákospalotai rendőrség épületét, fegyvereket követelve. Óry Sándor, a kapitányság parancsnoka – miután tárgyalt Virágh Imrével, a tömeg választott vezetőjével – utasítást adott, hogy nyissák ki a rendőrség kapuját a tömeg előtt, tehát ellenállás nélkül adják meg magukat. A tömeg a bent lévők lefegyverezte. Óry a kapitánysággal szemben levő őrsöt is utasította a fegyverek átadására.

Október 27. szombat

A Nemzetőrség vette át a rendőrség irányítását (Óry betegállományban otthon maradt, s a rendőrök jó része szintén nem vette föl a szolgálatot ezen a napon), őrséget szervezett a Tanács, a rendőrség és a Közért elé.

Október 28. vasárnap

Csepregi átadta a rendőrség és egyben a Nemzetőrség parancsnokságát a betegállományból visszatérő Óry Sándornak, aki ezután beosztottjaival együtt a Nemzetőrséggel és a Nemzeti Bizottsággal állandóan konzultálva működött tovább.

Matúz doktor a szovjet kórházparancsnokkal tárgyalt a kórház átadása-átvétele ügyében. A kórház melletti épületekben lévő lakásokat, ahol a kórház szovjet dolgozói éltek családjukkal, fokozatosan tervezték kiüríteni, s az így felszabaduló lakásokat majd a kerületi rászorulóknak szétosztani.

Október 30. kedd

Amikor elhangzott a kormánynyilatkozat, hogy megalakulhatnak a demokratikus pártok, akkor többen, volt kisgazdapártiak hozzáfogtak, hogy Rákospalotán is megalakítsák az FKP-t. Az MDP-től kérték vissza a volt párhelyiséget, ahol utoljára az MSZT tartózkodott. Egy részét visszakapták, ahol szabályos leltár szerint vették át az ott lévő ingóságokat. Kítették a táblát: FKP Rákospalotai Szervezete. A párt alakításában Kocsis János, Bertók András, Dr. Várfalvi József, Dr. Halács Ágoston, Dr. Matúz Lajos, Varga Vince és Csepregi József vettek részt. (De a párt működéséről palotai viszonylatban valójában nem lehet beszélni, a következő napokban a központ megalakulását várták, a bizonytalanság volt a jellemző helyi szinten. November 4. után fel is oszlott a szervezet).

Bilkei Gorzó Nándor vezetésével megalakult a Polgári Demokrata Párt.

A Kötöttáru Gyár Munkás Tanácsa nyilatkozatot tett közzé, hogy addig nem veszik föl a munkát, amíg a szovjet csapatok el nem hagyják Magyarországot.

Október 31. szerda

A Rákospalota-Pestújhelyi Nemzeti Forradalmi Bizottság kiáltványban fordult a kerület lakosságához, melyben a forradalom győzelmét ünnepli, kihirdeti követeléseit s egyben mindenkit felszólít, hogy támogassa a bizottság munkáját.

November 1. csütörtök

Palotai nemzetőrök és velük együttműködő rendőrök lefegyverezték és a rendőrkapitányságon előállították a fóti ÁVH-s fegyverraktár parancsnokát, Fátrayt. Őry utasítására gépkocsikkal mentek ki a fegyverraktárba, hogy a kapitányságra szállítsák a fegyvereket.

Pál László, a Rákospalotai Légvédelmi Tüzérlaktanya parancsnoka elhagyta a laktanyát a beosztottakkal együtt, ami így teljesen üresen maradt. A bent hagyott felszerelést, fegyvereket, ágyukat a forradalmárok minden nehézség nélkül elvitték. A laktanyából ruhákat, élelmiszert is elszállítottak teherautókon Újpestre a Károlyi Kórházba.

A pestújhelyi közgazdasági technikumba értekezletet hívtak össze. Megalakították a Forradalmi Tanácsot Eperjes Sándorné vezetésével, s „határozati javaslatot” szerkesztettek, amihez hasonlóakat akkor már üzemekben, hivatalokban is megszövegeztek. Az alábbi pontok szerepeltek a javaslatban:

- a hitoktatás bevezetése az iskolákban
- a Kossuth-címer visszaállítása
- a Varsói Szerződés felbontása
- a szovjet csapatok kivonása

A Doktor Sándor utcai Általános Iskolába hirdetett gyűlést a katolikus párt: „Aki a katolikus ügyet magáénak vallja, az legyen ott!” A gyűlésen 5-600 fő vett részt, Horváth József, Kóvári Lajos és Bohus László voltak a szónokok. Kérték a katolikus intézmények visszaadását. Tóth József plébános hangsúlyozta: nem az egyházi birtokot, csak az intézményeket kérik vissza. Egy felszólaló indítványozta, hogy csatlakozzanak a most alakulóban lévő Barankovics-féle párthoz, de Tóth plébános kijelentette, hogy egyelőre nem csatlakoznak senkihez, megvárják a konszolidáció után a felsőbbség utasítását. Kifejtette, hogy „nem a régi, kapitalista beteg rendszert akarják, nem is parancsuralmi rendszert, hanem igazi keresztény demokrata programot akarnak”.

A gyűlés után egy jelentést küldtek a Várba, a püspökségre a párt megalakulásáról. (A következő napokban néhányan érdeklődtek a plébánián, de november 4. után megszűnt minden tevékenység.)

November 2. péntek

A KDP képviselői az előző nap elfogadott javaslatot elvitték a Tanácsházára, s átadták Bilkei Gorzó Nándornak. Ebben kérték egyrészt képviselőik Nemzeti Bizottságba való beválasztását, másrészt egy a párt működéséhez szükséges ingatlan kiutalását a korábban államosított egyházi épületek közül.

Megalakították a Dózsa Gimnáziumban is a Forradalmi Bizottságot, melynek elnökévé Wágnert, a régi-új igazgatót választották. A pestújhelyi iskolában megfogalmazott határozati javaslatot fogadták el itt is. Megalakították az iskola cserkészcsapatát is, aminek Juhász Mihályt, a gimnázium igazgatóhelyettesét választották parancsnokául.

November 3. szombat

A rendőrségen fölállítottak egy bizottságot, mely egyenként, személyenként vizsgálta felül a nemzetőrök alkalmasságát. A bizottság tagjai: Csepregi János, volt nemzetőrparancsnok, Öry Sándor rendőr őrnagy és Ipacs honvéd őrnagy. A bizottság személyes ismeretség és igazolványok alapján felülvizsgálta minden egyes nemzetőrt, több katonát utasított, hogy jelentkezzen a kerületi katonai nyilvántartásnál és több polgári személyt azonnal leszerelt.

A nap folyamán tehergépkocsival nagyobb mennyiségű fegyvert szállítottak a MÁV-telepi őrsre, valószínűleg az üresen maradt Felszabadulás úti laktanyából, melyet a környék lakóinak szétosztottak.

Pál László, a forradalom oldalára átvált laktanyaparancsnok megjelent a kerületi rendőrkapitányságon.

Ott közölte, hogy Maléter az oroszokkal tárgyal, amennyiben a szovjet csapatok 4-én reggelig nem kezdik meg a kivonulást, úgy a magyar katonai egységek támadást intéznek ellenük, s vagy megsemmisítik, vagy kiűzik őket az ország területéről. Felszólította a kapitányság vezetőjét, hogy a rendőrség vegyen részt november 4-én hajnalban a szovjet csapatok elleni támadásban, mert ez hazafiúi kötelesség.

November 4. vasárnap

A szovjet tankok bevonultak. Cinkota és Fót felől érkezett néhány tank. 20-30 fős fegyveres csoport támadta meg a MÁV-telepen az átvonuló szovjet tankokat (valószínűleg a MÁV-telepi katolikus templom tornyát ekkor érte a belövés. Sajnos, csak a tény ismert, a körülményeket homály fedi.)

A szovjet kórházat Dr. Nagy József mentőorvos vezetésével fegyveresek támadták meg.

November 6-7. körül

Egy szovjet üzemanyag-szállító konvoj akart keresztül haladni Rákospalotán a Szentmihályi (Felszabadulás) úton (a mai Telek utca sarkán), de a palotai Leitner-féle fegyveres csoport megtámadta és megsemmisítette a szállítmányt, s lelőtték az összes (mások szerint jó néhány) szovjet katonát. Szemtanúk elmondása alapján egy magyar fiatalember is áldozatul esett az összecsapásnak. Ez volt ismereteink szerint az utolsó fegyveres akció a kerületben.

A forradalom napjaiban helyiek lovaskocsival járták palota utcáit és gyűjtötték az élelmet, amit Pestre vittek be a forradalmároknak.

December 5.

Dr. Bilkei Gorzó Nándor levélben jelentette be a Nemzeti Forradalmi Bizottság megszűnését. ■

Forrás:

Mojzes Ildikó (szerk.): 1956. Csokonai Művelődési Központ, Budapest, 2006. p. 15-22.

**Kopácsi József úrnak,
Bpest. XV. ker. Rákospalota-Pestujhely
tanácsa Vb. elnökének,
ugyis mint a kerület
Nemzeti Forradalmi Bizottsága
elnökhelyettesének
Rákospalota**

Őszintén tisztelt barátom!

A Népszabadság 1956. december 5-i száma közli azt a kormányhatározatot, amely októberi magyar szabadságharcral megalakult, hatóságokkal kapcsolatos Nemzeti Forradalmi Bizottságokat azonnali hatállyal megszünteti.

Ezzel a magam és az egész Rákospalota-Pestujhelyi Bizottság esetén mostani működése befejeződött.

Hosszú közéleti pályámon háromszor voltam immár nemzeti bizottságok elnöke. 1918-ban Rozsnyón és Gömör megyében, 1945-ben Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében és Rákospalota m. városban /:alelnök itt:/, 1956-ban ugyancsak lakóföldemen Rákospalotán és Budapest Fővárosnál Nemzeti Bizottsági tag. Mindenütt és mindenkor alapmeggyőződésémnek megfelelőleg én, és elnökletem alatt álló tiszteletre méltó testület igaz magyar hazafiui, teljes emberi és megalkuvás nélküli demokratikus meggyőződéssel, és mi fontosabb, tettekkel igazolta be, hogy feladata magaslatán áll. Rendkívüli időkben és kiszámíthatatlanul forrongó szenvedélyek között, csak a tiszta meggyőződés és barátság tarthatja fenn az életet biztosító egyensúlyt.

Mindhárom esetben a nemzeti bizottságokat – sajnos az igazat meg kell mondani – nem a nyugodt fejlődést biztosító és csak egységes, legszélesebb összefogás által létrehozható, minden irányban kimunkált megbékélés természetes útja szüntette meg, hanem 1919, majd 1920-ban a türelmetlen bal és jobb kilengések, 1948-49-ben az egyeduralomra törő fékevesztett és esztelen kalandorok diktatúrája, és most sem a kibontakozáshoz nélkülözhetetlen politikai előrelátás és bölcsesség, hanem a felsorolt múltak hibás és egyszerűnek látszó, de következményeiben kiszámíthatatlan elfogultsága.

Én maradok, aki voltam, vagyok és leszek! Politikai meggyőződésemet a jelen megoldatlan problémáira, röviden a porondról most visszavonuló tisztas bizottságunk 1956. október 31-én közzétett nyilatkozata tartalmazza. meggyőződésem, hogy enélkül nemzeti összefogás, pártok együttműködése, lelkek megbékélése, kölcsönös és őszinte megbecsülés, ami az országépítés és a nép boldogságának alapfeltétele nem lehet. A megbékélés pedig az együttműködés és kölcsönös őszinte megbecsülés nélkül, - mindig a valódi demokrácia érvényesítését tartva szem előtt, - lehetetlen. A katasztrófából és kalandorokból elég volt.

És még egyet. Igazság kell! Az idézett kormánynyilatkozat azt mondja, hogy a „Forradalmi bizottságok semmiféle közérdekű tevékenységet nem fejtenek ki, ellenkezőleg, ahol még léteznek és működnek, tevékenységük károsan befolyásolja és gátolja az állami és a gazdasági szervek munkáját, és a közérdekű feladatok megoldását.”

Ez így, fenntartás nélkül valótlan. Én tudom és mi tudjuk hogy voltak garázda megnyilatkozások, felelőtlen bizottságok is akadtak. Párszor idegen kőbörgők a mi életünket is ki akarták oltani. De mi álltunk félelem nélkül a vártán. A helyet nem hagytuk el. És minden tettünk közérdek volt, létezésünk és működésünk életet adott, és lehetőséget az állami és gazdasági szervek munkájának. Sőt Te és egy egész kerület tanúsíthatja, hogy vagyon és életek párt és emberi különbség nélkül, csak azért maradt itt sértetlen, mert elnökletem alatt a mi tiszta és elismerésre érdemes bizottságunk megtette kötelességét.

Ennek elismerése a rendelet általánosító és sértő megállapításával szemben nem az én kötelességem.

Meggyőződésem, Őszintén tisztelt Barátom, hogy magyar és emberi feladataink teljesítésére még találkozunk.

Meleg kézszorításom és köszönetem a Bizottság minden tagjának. Mindegyiket névleg felsorolhatnám, de szükségtelen. Borbély Endre, Csepregi József, Darvas József, Hunyás ferenc, Ipacs András, Juhász Lajosné, Landstoff György, Kopácsi József, Major István, Matuz Lajos, Szmutka István, Tóth Sándor, Varga Vince, Várfalvi József és Visnyei Sándor nevét csak azért emelem ki, mert a legtöbbet álltak oldalamnál, és ők élnek leginkább lelkemben.

Isten óvja a magyart! mondja a költő. Én is csak ezzel végezhetem.

Kérek, hogy ezen leveletem, a Nemzeti Forradalmi Bizottság jegyzőkönyveit és iratait, valamint szép Kossuth címeres pecsétjét a város, ill. kerület levéltárában a jobb és szebb jövő számára őrizzék meg.

Rákospalota, 1956. december hó 5-én

Dr. Bilkei Gorzó Nándor, a XV. kerületi Nemzeti Forradalmi Bizottság elnökének levele

FORRÁS: ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA